

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ»

Виконала: студентка 2 курсу групи РОб1-М17
спеціальності 013 Початкова освіта
Музика Аліна Сергіївна

Керівник: Савицька О.В., кандидат психологічних
наук, доцент

Рецензент: Дуткевич Т.В., кандидат психологічних
наук, професор

Кам'янець-Подільський-2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.....	8
1.1 Поняття інформаційної компетентності у сучасному науковому просторі	8
1.2 Вікові та індивідуальні особливості молодших школярів у розвитку інформаційної компетентності	15
1.3 Теоретичні підходи до розвитку інформаційної компетентності молодших школярів	21
Висновки до розділу 1.....	30
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	 32
2.1 Організаційна процедура та методи констатувального експерименту	32
2.2 Дослідження когнітивно-операційної компетенції молодших школярів у структурі інформаційної компетентності	41
2.3 Дослідження компетенції пізнавальної самостійності дітей молодшого шкільного віку	55
2.4 Дослідження компетенції партнерства у розвитку молодших школярів	65
Висновки до розділу 2.....	71
 РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	 73
3.1 Теоретичне обґрунтування програми розвитку інформаційної	

компетентності учнів молодшого шкільного віку	73
3.2 Опис технології розвитку інформаційної компетентності учнів молодшого шкільного віку	81
Висновки до розділу 3.....	91
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. Необхідність підвищення рівня якості підготовки учнівської молоді до життя в умовах ринкової економіки актуалізує наукову проблему розвитку інформаційної компетентності особистості. Протириччя між темпами збільшення обсягів освітньої інформації та обмеженістю реальних можливостей учнів у її використанні вимагає змін в методології та концепції організації початкової освіти.

Сучасне освітнє середовище характеризується стрімким накопиченням знань та насиченістю новою інформацією, що надходить з різних джерел. Шкільні підручники з будь-якого предмета не можуть умістити всі наявні відомості. Тому виникає необхідність у розвитку інформаційної компетентності учнів, починаючи з молодшого шкільного віку. Інформаційна компетентність формується на засадах розвитку інтелектуальних можливостей, когнітивно-інструментального потенціалу у самопізнанні, здатності до партнерської взаємодії та мотиваційної спрямованості молодших школярів. Соціальна ситуація та провідна діяльність визначають новоутворення в особистості молодшого школяра.

У теоретичному й практичному осмисленні наукових підходів щодо вирішення проблеми психологічних засад розвитку інформаційної компетентності молодших школярів важливого значення набули дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, основи розуміння сутності і закономірностей розвитку молодшого школяра та їх різнобічна характеристика закладені в роботах В.В. Давидова, Л.В. Дзюбка, Д.Б. Ельконін, О.В. Скрипченка, С.О. Ставицької, Т.Б. Хомуленко, В.І. Юрченка та інших.

У психолого-педагогічних дослідженнях О.Б. Зайцевої, О.В. Овчарук, В.О. Огнев'юка, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, Н.С. Сахарової, Л.Л. Хоружої,

А.В. Хуторського та інших вчених визначено сутність понять «компетенція» та «компетентність».

У багатьох дослідженнях психологічних засад розвитку інформаційної компетентності підкреслено значущість впливів культурного та іншого контекстів того чи іншого суспільства, країни (Д. Белл, Дж. Гелбрейт, О.В. Савицька, О.В. Петрунко, Е. Тоффлер, А.В. Федоров та ін.).

Психологічні основи організації пізнавально-дослідницької діяльності розкрито в працях О.І. Савенкова. Принципи становлення способів самопізнання, саморозвитку та діяльній самореалізації науково обґрунтовано у працях С.Д. Максименка, О.П. Сергеєнкової, Р.В. Павелківа, Н.В. Пророк та ін.

Попри значний обсяг теоретичних та прикладних досліджень з проблеми компетентності, її актуальність потребує посилення чіткості визначення особливостей психологічних засад розвитку інформаційної компетентності молодших школярів. Теоретична та практична значущість та актуальність розвитку інформаційної компетентності молодших школярів зумовила вибір теми дипломного дослідження «Психологічні засади розвитку інформаційної компетентності у молодшому шкільному віці».

Об'єкт дослідження — інформаційна компетентність учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження — психологічні засади розвитку інформаційної компетентності молодших школярів в умовах освітнього процесу школи.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати, емпірично виявити та експериментально дослідити психологічні засади розвитку інформаційної компетентності молодших школярів.

З цієї мети випливають такі **основні завдання** дипломної роботи:

1. Здійснити теоретичний аналіз досліджень проблеми інформаційної компетентності молодших школярів у науковій літературі.
2. Емпірично дослідити психологічні засади розвитку інформаційної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

3. Розробити та обґрунтувати технологію розвитку інформаційної компетентності молодшого школяра.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: загальнопсихологічні положення про сутність, взаємодію та розвиток особистості в процесі діяльності (Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.В. Скрипченко); принципи становлення способів самопізнання, саморозвитку та діяльнісної самореалізації (А. Маслоу, Е. Еріксон, А.В. Мудрик, К. Роджерс, С.Д. Максимеко, Р.В. Павелків, Н.В. Пророк); закономірності формування спрямованості особистості, мотиваційної системи пізнавальної самостійності у молодшому шкільному віці (Г.С. Абрамова, Н.І. Корпач); теорії та технології інноваційного навчання (С.О. Сисоєва, А.В. Фурман); психологічні засади особистісно зорієнтованого розвитку компетентності особистості в освітньому процесі (І.Д. Бех, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, І.С. Якиманська); психологічні засади компетентісно-інформаційного освітнього процесу в шкільній освіті, психологічні основи організації навчально-дослідницької діяльності дітей різного віку (О.М. Поддяков, О.І. Савенков).

Досягнення поставленої мети, виконання конкретних завдань дослідження забезпечили застосовані у ньому комплекс **методів**: *теоретичні* — аналіз, синтез, узагальнення, систематизація теоретичних та експериментальних даних для уточнення сутності базових понять та визначення психологічних засад розвитку інформаційної компетентності молодших школярів; *емпіричні* — констатувальний експеримент (спостереження, опитування, тестування, бесіда, інтерв'ю) для емпіричного дослідження психологічних засад і вікової специфіки розвитку інформаційної компетентності; *методи статистичної обробки даних* — визначення відсоткових співвідношень, якісна інтерпретація та змістове узагальнення емпіричних даних. Вірогідність результатів забезпечили теоретична обґрунтованість основних положень дипломної роботи та використання

комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету дослідження й зумовлених його метою та завданнями.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що розроблено технологію розвитку інформаційної компетентності молодших школярів; підібрано комплекс методик для дослідження розвитку інформаційної компетентності учнів початкових класів; запропонована система завдань для розвитку інформаційної компетентності може використовуватися вчителями початкових класів, практичними психологами для розвитку інформаційної компетентності учнів початкової школи.

Апробація результатів. Основні положення і висновки дипломного дослідження доповідалися та обговорювалися на студентській звітній науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (10 -11 квітня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменувань). Вона містить 5 таблиць. Загальний обсяг дипломної роботи становить 101 сторінка, основний текст викладений на 90 сторінках.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретичних та експериментальних результатів дослідження наукової проблеми у визначенні психологічних засад розвитку інформаційної компетентності молодших школярів дозволили зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень з проблеми психологічних засад розвитку інформаційної компетентності учнів молодшого шкільного віку дав змогу визначити інформаційну компетентність молодших школярів як навчальну можливість учнів здійснювати цільовий пізнавальний пошук інформації, необхідної для самовдосконалення засвоєння предметних знань. Встановлено, що інтегрування знань з їх новою інформаційною функцією сприяє розвитку умінь учнів вибирати інформацію і цим розширювати власні мотиви навчання.

Вивчення теоретичних підходів дозволило виявити психологічні засади розвитку інформаційної компетентності, які склали: структура компетентності та зміст компетенцій.

2. У результаті емпіричного дослідження та обґрунтування психологічних засад розвитку інформаційної компетентності молодших школярів констатовано, що структуру інформаційної компетенції складають компетенції: когнітивно-операційна, пізнавальної самостійності, партнерства.

Вивчення когнітивно-операційної компетенції показало, що в учнів на достатньому рівні розвинені цілісність сприймання, переключення і розподіл уваги, міцність слухової та обсяг зорової пам'яті, раціональність мислення. Визначено рівні розвитку компетенції пізнавальної самостійності за самостійністю дій, гнучкістю мислення, пізнавальною активністю, а також

компетенції партнерства за комунікативною спрямованістю учнів на узгодження спільних дій та схильністю до взаємодії з іншими.

3. Розроблено, методологічно обґрунтовано технологію розвитку інформаційної компетентності молодших школярів, яка складалася з когнітивного та дослідницького напрямів. Зміст когнітивного напрямку складала нові навчально-розвивальні дисципліни: «Самопізнання», «Міжособове ділове спілкування», «Партнерська праця». Дослідницький напрям наповнювався діагностичним та самодіагностичним інструментарієм, що використовувався учнями для вивчення своїх можливостей в оволодінні інформацією.

Дипломна робота не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні вікової динаміки психологічних засад розвитку інформаційної компетентності, у розробці та апробації розвивально-пошукових пізнавальних програм для учнів початкової школи, у розширенні нових сучасних наукових підходів до моніторингового контролю та самостійного оцінювання інформаційної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Маслак Л.П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія* / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81-109.
2. Баловсяк Н.В. Концепція визначення структури інформаційної компетентності фахівця. *Інформаційні технології в освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-26 травня 2006 р.)*. Мелітополь: МДПУ, 2006. С. 4-5.
3. Біляєва Н.В. Розвиток позитивного ставлення до навчання в учнів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2010. 20 с.
4. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: учеб. пособие. Москва : ПЕР СЭ, 2006. 511 с.
5. Бондар Л.В. Спільна навчальна робота молодших школярів як чинник їх розумового та соціального розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 20 с.
6. Венгер А.Л., Цукерман Г.А. Психологическое обследование младших школьников. Москва : Владос , 2001. 160 с.
7. Вяткин Л.Г. Об этапах исследования познавательной самостоятельности студентов. *Управление познавательной деятельностью студентов в процессе обучения в вузе*. Иркутск, 1986. С. 36-42.
8. Глузман Н.А. Порівняльний аналіз підходів до розуміння компетентності та компетенції в професійній освіті. *Науковий вісник Миколаївського державного ун-ту. Сер. «Педагогічні науки»* / за заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв: Вид-во МДУ, 2008. Вип. 23. Т. 2. С. 67-79.

9. Готовність дитини до навчання / упорядники С.Д. Максименко, К.С. Максименко, О.Л. Главник. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 112 с.
10. Гудкова Т.А. Формирование информационной компетентности будущего учителя информатики в процессе обучения в ВУЗе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.08. Чита, 2007. 22 с.
11. Давыдов В.В. Слободчиков В.И., Цукерман Г.А. Младший школьник как субъект учебной деятельности. *Вопросы психологии*. 1992. №№ 3-4. С. 14-19.
12. Дзюбка Л.В. Ще раз про підготовку дитини до школи: вікові психофізіологічні особливості дітей 6-7 років. *Початкова освіта*. 2005. №16. С. 4-7.
13. Дуткевич Т.В. Психологічні засоби продуктивного мислення. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України* / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. Вип.11. С.259-268.
14. Жабіна Л.А. Інтерактивний тренінг «Розвиток інформаційної компетентності особистості». *Інтерактивні тренінги з формування інформаційної компетентності: збірник тренінгів* / Л.А. Жабіна, О.В. Кобзар, А.В. Давидов та ін. Дніпропетровськ: ДоноблПППО: Витоки, 2006. 86 с.
15. Завьялов А.Н. Формирование информационной компетентности у будущих специалистов в области новых информационных технологий. Материалы конференции «Информационные технологии в образовании-2003». URL: <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-2522.html>. (Дата звернення 13.02. 2018)
16. Зайцева О.М. Форми роботи вчителя початкових класів з підготовки молодших школярів до професійного самовизначення. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. пр. Рівне, 2005. Вип. 30. С. 69–71.

17. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: авторская версия. *Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы»*. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.

18. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: „К.І.С.”, 2004. 112 с.

19. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. 2-е видання. Київ: Літера ЛТД, 2008. 416 с.

20. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*. 2003. № 3. С. 3-10.

21. Кутішенко В.П. Динаміка емоційно-ціннісного ставлення молодших школярів до учбової діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 18 с.

22. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Вид. 2-ге, допов. Харків: ОВС, 2000. 175 с.

23. Максименко С.Д. Психологічна організація умов розвитку суб'єкта учіння. Київ : Просвіта, 1996. 254 с.

24. Мар'яненко Л. Формування операційного компоненту пізнавальної діяльності в учнів молодшого шкільного віку. *Практична психологія та соціальна робота*. № 10. 2013. С. 70-77.

25. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва: Знание, 1996. 308 с.

26. Методика «Дерево бажань» (В.С. Юркевич). URL: [<http://www.psyoffice.ru/3-0-promet-00017.htm>]. (Дата звернення 20.03.2018).

27. Мильман В.Э. Производительная и потребительская мотивация. *Психологический журнал*. 1988. № 1. С. 25-37.

28. Миронова О.І. Формування інформаційної компетентності студентів як умова ефективного здійснення інформаційної діяльності. *Збірник наукових праць.* / гол. ред. Курило В.С. Луганськ, ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. № 17 (204). 262 с.

29. Олійник І.М. Навчально-пізнавальна компетентність – ключова компетентність молодшого школяра. *Моделі компетентного випускника 12-річної школи: сутність, пріоритети, пошук відповідей на виклики XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-пошук. конф., 16-17 трав. 2007 р. Т. 1. Ч. 1. 305 с.

30. Палій А.А. Дитяча психодіагностика. URL : <http://skaz.com.ua/psihologiya/10230/index.html> (Дата звернення 21.03.2018).

31. Панок В.Г. До побудови теоретичних засад української практичної психології. *Проблеми розвиваючого навчання*: матер. I та II Міжнар. конф. / за ред. С.Д. Максименка. К., 1997. С. 344-351.

32. Пейчева Л.Д. Проблема інформаційної компетентності і компетентнісний підхід у психолого-педагогічній науці. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_3/peicheva.pdf. (Дата звернення 17.11.2017)

33. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. Москва: Педагогика, 1980. 240 с.

34. Пидкасистый П.И. Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. Москва: Пед. Общество России, 1999. 354 с.

35. Підготовка учнівської молоді до підприємницької праці: матеріали круглого столу / за заг. ред. Н.А. Побірченко. Київ, 1998. 176 с.

36. Побірченко Н.А. Розвивальна економіка: для вчителів початкової школи, практик психологів, батьків та учнів дошк. навчання. Київ: Науковий світ, 2004. 198 с.

37. Побірченко Н.А. Развитие у младших школьников межличностного делового общения. Киев: Преса України, 1995. 61 с.
38. Побірченко Н.А. Формирование партнерского делового поведения у школьников та учнів загальноосвітньої школи. Киев: Преса України, 1995. 37 с.
39. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления личности. Москва: Изд-во «УРАО», 2002. 160 с.
40. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
41. Практическая психология образования: учеб. пособие. Изд.4-е / под редакцией И.В. Дубровиной. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 592 с.
42. Приходько Ю.О. Савченко К.В. Развитие волевых качеств младших школьников как фактор их учебной успешности: учебно-методический посібник. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. 60 с.
43. Пророк Н.В. Саморазвитие как фактор одаренности. *Навчання і виховання одарованої дитини: теорія та практика*: зб. наук. праць / гол. ред. І.С. Волощук. Київ: Інформаційні системи, 2011. Вип. 5. С. 33-41.
44. Психодіагностичний, психокорекційний і розвивально-виховний практикум у дитячому садку: навчальний посібник / укл. І.М. Гоян, А.А. Палій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. 588 с.
45. Психология общения : энциклопедический словарь / М.М. Абдуллаева и др.; под общ. ред. А.А. Бодалева. Москва: Когито-Центр, 2011. 600 с.
46. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: Выявление, развитие и реализации. Москва: Когито-Центр, 2002. 396 с.
47. Реан А.А. Психология развития личности. Средний возраст, старение, смерть: навчальний посібник. Москва: АСТ; СПб.: ЕВРОЗНАК, 2007. 384 с.

48. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Основа, 2005. 96 с.
49. Розвиток свідомості та самосвідомості у молодшому шкільному віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психолог. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 40 с.
50. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: учеб. пособие. Москва : «Ось-89», 2006. 480 с.
51. Савицька О.В. Етнопсихологія: (Конспект лекцій): навч. посібник. Кам'янець-Подільський, 2002. 44 с.
52. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ: Радянська школа, 1982. 176 с.
53. Савченко О.Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної шкільної освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ, 2004. С. 34-46.*
54. Сахарова Н.С. Категории «компетентность» и «компетенция» в современной образовательной парадигме. *Вестник ОГУ. 1999. № 3. С.51-58.* URL: http://vestnik.osu.ru/1999_3/8.pdf. (Дата звернення 27.12.2017)
55. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация. *Народное образование. 2004. № 4. С. 138-143.*
56. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. Москва: НИИ школьных технологий, 2005. 208 с.
57. Семёнов А.Л. Роль информационных технологий в общем среднем образовании. Москва: Изд-во МИПКРО, 2000. 12 с.
58. Сергеєнкова О.П. Самопізнання. Дослідницькі програми для розвитку дітей дошкільного та учнів шкільного віку. Київ : Науковий світ, 2000. 67 с.
59. Сергеєнкова О.П. Самопізнання. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. 184 с.

60. Скрипченко О.В., Падалка О.С., Скрипченко Л.О. Психолого-педагогічні основи навчання: навч. посібник. Київ: Український Центр духовної культури, 2003. 328 с.

61. Словарь иностранных слов. Изд. 8-е., стереотип. Москва: Русский язык, 1981. 668 с.

62. Стаценко Е.Р. Формирование познавательной самостоятельности младших школьников на уроках трудового обучения : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 2001. 19 с.

63. Сыроватко Е.Н. Психолого-педагогические критерии диагностики уровня учебных достижений школьников. Запорожье : Премьер, 2001. 60 с.

64. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. / за наук. ред. Л.М. Карамушки. Київ: Фірма «ІНКОС», 2005. 366 с.

65. Тришина С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2005. 10 сентября. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>. (Дата звернення 15.10.2017)

66. Тришина С.В., Хуторской А.В. Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2004. 22 июня. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.html> (Дата звернення 16.10.2017)

67. Урбанович А.А. Психология управления: учеб. пособ. Минск: Харвест, 2001. 640 с.

68. Фарбер Д.А. Молодший школяр: розвиток мозку і пізнавальна діяльність. Київ : Вентана-Граф, 2002. 32 с.

69. Фурман А.В. Методы психологической готовности детей к школьному обучению. Ч. 2. Киев-Донецк, 1993. 12 с.

70. Ханецька Н.В. Психологічні передумови розвитку молодшого школяра як суб'єкта учіння: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 19 с.

71. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58-64.

72. Хоружа Л.Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. праць / редкол.: І.Д. Бех, З.Ф. Сіверс, Е.В. Белкіна та ін. Київ: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2007. № 7. С. 178-184.

73. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособ. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 437 с.

74. Шаповал І.М. Психологічні механізми та чинники формування пізнавальної самостійності. *Освіта регіону*. № 3. 2011. С. 93-97.

75. Шмаргун В.М. Інтелектуальна складова соціалізації особистості. *Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України* . 20/03/2011 . №159. Ч.4: Педагогіка, психологія, філософія . Київ, 2011. С. 229-233.

76. Шустакова Т.Б. Критерії розвитку пізнавальної самостійності в умовах інформатизації навчання. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Спецвип. 16 : Педагогічні науки. Ізмаїл: ІДГУ, 2004. С.160-163.